

наличие такого феномена как самоценность креативности – социально-значимыми признаются любые действия, направленные на всестороннее позитивное преобразование действительности. Т.е. современное общество не требует от человека производства исключительно чего-либо нового, оно применяет осуществленные преобразования даже в несущественных моментах, называя их креативными.

Библиографические ссылки:

1. **Дзюба І.** Інновації інтелекту. Одухотворена істина чи бенкетування технологій / І. Дзюба // Віче. – 2002. – №9. – С. 32-35.
2. **Героименко В.А.** Личностное знание и научное творчество / В.А. Героименко; Под ред. М.А. Слемнева. – Мн. : Наука и техника, 1989. – 208 с.
3. **Иванов Н.Б.** Творец и его жертва: к онтологии иллюзии / Н.Б. Иванов // Вестник Санкт-петербургского университета. Серия 6. Философия, политология, социология, психология, право. – 1994 – №4. – С. 29-38.
4. **Рыбалко Е.Ф.** Творческая продуктивность и возраст / Е.Ф. Рыбалко, Л.А. Рудкевич // Вестник Санкт-петербургского университета. Серия 6. Философия, политология, социология, психология, право. – 1994. – №4. – С. 88-90.
5. **Морозов А.В.** Креативная психология и педагогика: Учебное пособие / А.В. Морозов, Д.В. Чернилевский. – М. : Академический Проект, 2004. – 2-е изд., испр. и доп. – 560 с.
6. **Мяло К.** На круги своя: перед вызовом глобализации / К. Мяло // Россия XXI век. – 2005. – №2. – С. 92-103.
7. **Менжулін В.І.** Психобіографічне підґрунтя психоаналітичних відкриттів та поняття «творчої хвороби» / В.І. Менжулін // Наукові записки. Філософія та релігієзнавство. Національний університет «Києво-Могилянська Академія». – 2008. – № 76. – С. 11-18.
8. Beyond the Unconscious: Essays of Henri F. Ellenberger in the History of Psychiatry, introduced and edited by Mark S. Mikale. – Princeton: Princeton University Press, 1993. – XII, 428 p.
9. Литературные манифесты западноевропейских романтиков / Собрание Текстов. вступит. статья [с. 5-43] и общ. ред. А.С. Дмитриева; М. : Изд-во МГУ, 1980. – 638 с.
10. Beyond the Creative Industries: Mapping the Creative Economy in the United Kingdom (February 2008) [Electronic resource] / ed/ by P.L. Higgs et al. – London, February 2008.
11. **Howkins J.** The Creative Economy: How People Make Money from Ideas / J. Howkins. – London: Penguin Books, 2007. – 270 p.
12. **Флорида Р.** Креативный класс: люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. – М. : Классика-XXI, 2007. – 432 с.
13. **Бергер П.** Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман Т; Пер. Е. Руткевич. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
14. **Поппер К.** Открытое общество и его враги: В 2-х т. / К. Поппер – М. : 1992. – Т.2. – 320 с.
15. **Мацевич И.** Креативное общество: в поисках релевантной социальной теории // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2010. – 2. – С. 98-111.
16. **Йоас Х.** Креативность действия / Х. Йоас.– СПб.: Алетейя, 2005. – 345 с.
17. **Лакан Ж.** Семинары / Ж. Лакан. – М. : ГНОЗИС: Логос / кн. 1 / Пер. с франц. М. Титовой, А. Черноглазова. – 1998. – 425 с.

УДК 3.085:316.4.004.14

Н. О. М'ясникова

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЛЮДИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Основи формування професійної відповідальності детерміновані умовами сучасної реальності. В якості основи професійної відповідальності пропонується розглядати відповідальність за буття в цілому (онтологічну відповідальність) та індивідуальну відповідальність особистості як автора власного життя. При цьому акцент робиться на відповідальності, що пов'язана з авторством особистості в рамках професійної ролі, що є актуальним в умовах швидких змін.

Ключові слова: професійна відповідальність, онтологічна відповідальність, індивідуальна відповідальність, авторство в професійній ролі.

© Н. О. М'ясникова, 2012

Основы формирования профессиональной ответственности детерминированы условиями современной реальности. В качестве основания профессиональной ответственности предлагается рассмотреть ответственность за бытие в целом (онтологическую ответственность) и индивидуальную ответственность личности как автора собственной жизни. При этом акцент делается на ответственности, связанной с авторством личности в рамках профессиональной роли, что является актуальным в условиях быстротечности реальности.

Ключевые слова: профессиональная ответственность, онтологическая ответственность, индивидуальная ответственность, авторство в профессиональной роли.

Professional responsibility develops in accordance with the conditions of contemporary life. As a basic of professional responsibility it is proposed to consider responsibility for world totally (ontological responsibility) and individual responsibility of a person as author of own life. In this connection an accent is made on responsibility, related with the person's authorship in frame of professional role, which is important under conditions of rapidly shifting and evolving reality.

Keywords: professional responsibility, ontological responsibility, personal responsibility, authorship of professional role.

Актуальність проблеми формування професійної відповідальності зумовлена тим, що в XXI столітті могутність людини, досягнута завдяки розвитку знань та вдосконаленню технологій, доходить до такого рівня, коли можливе радикальне перетворення світу природи, самої людини та її соціального буття з непередбачуваними і, ймовірно, фатальними наслідками. Генна інженерія, високі комп'ютерні технології та роботизація, ядерна енергетика і т. ін. навіть у мирному їх застосуванні дуже яскраво виявляють актуальність проблеми відповідальності загалом та професійної відповідальності зокрема, що знаходить своє відображення й у філософському дискурсі.

Звертаючись до реалій сучасного українського суспільства, можна зазначити, що ця проблема є особливо важливою та актуальною, оскільки в межах різних дискурсів (економічного, політичного) поняття професійної відповідальності вживається доволі часто, але в практичному житті відповідальне виконання професійних зобов'язань досить часто не реалізується. Тому проблемі формування професійної відповідальності в умовах сучасної реальності повинна бути приділена особлива увага. Оскільки в процесі здобуття освіти відбувається формування професійної соціальної ролі, то саме тут необхідно формувати професійну відповідальність.

Мета статті полягає у тому, щоб показати специфіку і можливі основи формування професійної відповідальності людини в умовах XXI століття. Її завданням є аналіз основ формування професійної відповідальності в умовах сучасної реальності та конструювання механізму формування цього виду відповідальності.

У межах філософського дискурсу ступінь розробки проблеми професійної відповідальності є найбільш представленою в філософії техніки. Питання відповідальності інженера чи менеджера за негативні наслідки технічної діяльності – одна із центральних для філософії техніки другої половини XX – початку XXI століття. Проблема наслідків комп'ютеризації суспільства, створення штучного інтелекту є основними в сучасній літературі по філософії техніки. Представники філософії техніки стверджують, що комп'ютерні технології обумовлюють радикальну зміну картини світу. Інформація перетворюється в глобальний ресурс, розробляється штучний інтелект. У даному контексті постає питання гідності людини, яке полягає у тому, щоб бути відповідальною перед іншими, щоб озброєна сучасною наукою і технікою людина не втратила свого високого покликання [5]. Цими питаннями займалися В. Бюль, Х. Ленк, Р. Маккіон, К. Мітчел, М. Солодкая, Дж. Уайнстейн, П. Уерхейн, Г. Харт, А. Хунінг та ін. Проблему влади та відповідальності технічної інтелігенції розглядали Дж. Бернхем, З. Бжезинський, Т. Веблен, Дж. Гелбрейт та ін.

Саме знання стає визначальним фактором, осьовим принципом суспільства в умовах XXI століття [2, с.216]. Знання є тепер дуже специфічним, тобто тільки професіонали у відповідних областях володіють вичерпною інформацією щодо тих чи інших технічних систем та різноманітних технологій. Тільки за їх прямої участі можна прогнозувати наслідки, що їх можуть спричинити технології та технічні системи. Саме цим обумовлюється професійна відповідальність. При цьому сфера високих технологій надає найбільш яскраві свідчення необхідності та актуалізації професійної відповідальності, але будь-яка сфера життєдіяльності суспільства потребує професійної відповідальності суб'єктів діяльності. Адже прогнозування і конструювання буття соціуму здійснюється завдяки множинності відносин та зв'язків, де професійні відносини і зв'язки мають важливе значення.

Ми розглядаємо проблему відповідальності (та професійної відповідальності як її окремого виду) саме в межах філософського дискурсу, що дозволяє піднятися на більш високий рівень теоретичного осмислення, порівняно з правовим та політичним дискурсами (хоча початково дана проблема з'являється саме в цих дискурсах [8]). Саме комплексний характер проблеми відповідальності детермінує необхідність такого аналізу. Для ілюстрації комплексного характеру відповідальності звернемося до моделей структури відповідальності. Наприклад, Р. Маккіон вважає, що існують три взаємопов'язані рівні відповідальності. Вона має зовнішній вимір у правовому та політичному аспектах, в якому установлюють штрафи за індивідуальні дії. Існує також внутрішній вимір у моральному та етичному аспектах, в якому індивіди ураховують наслідки своїх дій та критерії, якими вони будуть керуватися при здійсненні вибору. Також існує об'єднуючий перші два соціокультурний вимір, в якому установлюються цінності для індивідів та груп [8]. К. Мітчем розглядає відповідальність з точки зору суб'єктів дослідження та виділяє юридичну відповідальність, соціальну відповідальність науковців, професійну відповідальність, теологічну відповідальність та закликає до філософського аналізу проблеми відповідальності [7]. Подібні структури пропонуються багатьма філософами, без огляду на те, досліджують вони відповідальність влади чи бізнесу, науки чи техніки. Саме філософський аналіз дозволяє досягнути багатогранності даної проблеми та показати фундаментальні основи, на яких може базуватися відповідальність людини XXI століття.

Відповідальність традиційно виступає як важливий принцип регуляції поведінки людини, а також як моральна чи правова підстава для покарання за провину. Але фундаментальною основою повинна бути відповідальність, яка є цінністю для конкретної особистості. Оскільки для сучасної реальності все більш актуальним стає не відтворення, а творчий підхід – створення нового в межах будь-якої сфери життя суспільства, тому і відповідальність переміщується в інший контекст. Тобто людина не просто дотримується формальних правил та намагається уникнути покарання, а для неї є цінністю прийняти зобов'язання, покладені на неї соціумом. Сам процес виконання цих зобов'язань є цінним та відбувається з творчим підходом. Потрібно реабілітувати відповідальність особистості як «позитивну санкцію», тобто не як основу для покарання за провину, а як здатність людини відповідати на виклики реальності, коли немає визначених алгоритмів дій, а людина створює власну модель, є автором, творцем. І цінністю є не уникнути авторства, а прийняти його. Оскільки в умовах сучасної соціальної реальності, характеристиками якої є невизначеність, ризик, індивідуалізація, персоналізація, плінність індивід приречений бути відповідальним. При цьому акцент зміщується на процес творчого самоздійснення, самореалізацію людини в житті, і, таким чином, на відповідальність, що пов'язана із вмінням відповісти на нові виклики часу. Саме така відповідальність, у значенні «позитивної санкції», може бути розглянута як фундамент для формування відповідальності особистості в межах її соціальних ролей, одним з різновидів яких будуть професійні ролі.

Коли відповідальність є позитивною санкцією, суб'єкт професійної діяльності відчуває себе автором, творцем, вільним, а тому – відповідальним. Саме в умовах сучасного світу швидкоплинності, невизначеності, ризику, людина «створює сама себе», і даний принцип проявляється в межах професійної ролі особистості.

Але сформуванню такої відповідальності – задача складна, вона покладається на сучасну освіту. Необхідно виявити основи, на яких можна сформуванню професійну відповідальність особистості. Змістовно професійна відповідальність передбачає компетентне та сумлінне виконання професійних зобов'язань. Але дане визначення має формальний характер, більше апелює до відповідальності як негативної санкції (за невиконання зобов'язань), а виконання зобов'язань в умовах швидких змін «плинної сучасності» [1] потребує творчого ставлення до обраної професійної ролі, і тому відповідальність повинна розглядатися як позитивна санкція.

Професійна відповідальність потребує фундаменту і, на наш погляд, це може бути відповідальність за буття в цілому. Оскільки професійні відносини і зв'язки формують буття соціуму, нам потрібна така основа для формування професійної відповідальності, яка б була сталою, була пов'язана з самим існуванням і гарантувала його сенс у сучасних умовах. Це є вид відповідальності, що пов'язаний з онтологічною ідеєю людини [5], тому є вихідним елементом, підґрунтям, метафізичною основою всіх інших видів відповідальності. Другою складовою фундаменту професійної відповідальності може розглядатися індивідуальна відповідальність особистості як автора власного життя. Саме в цьому полягає новизна в розгляді даної проблеми. Розглянемо детальніше означені види відповідальності.

Про відповідальність за буття взагалі докладно і детально пише Г. Йонас [5]. Назвемо цей вид «онтологічна відповідальність». Це відповідальність, яка не пов'язана безпосередньо з нормами права, соціальними нормами, і саме тому сутність цього виду відповідальності розглядається в межах філософського дискурсу. Проблема дуже часто полягає у тому, що професіонали вузької

сфери не ставлять собі за мету побачити «картину в цілому», проаналізувати можливі наслідки функціонування продуктів їх діяльності. Г. Йонас зазначає, що створюється принципово нова ситуація: людина стає могутньою настільки, що здатна знищити буття як таке. Таким чином, старі питання про відношення між буттям і належністю, причиною і метою, природою і цінністю мають бути онтологічно переорієнтовані, щоб по той бік ціннісного суб'єктивізму по-новому укорінити обов'язок людини в бутті. Цей обов'язок досягається поняттям відповідальності [5]. Буття людини перетворюється на функцію, воно не розглядається як цінність само по собі, воно розглядається як процес творення, поглинання сфери природного сферою штучного. Така ситуація породжує можливість множини фатальних подій. Людина перетворює все навколо себе і при цьому саму себе – це детермінує звернення до проблеми відповідальності людини за перетворення самого буття як такого. При цьому Г. Йонас пише, що характерною рисою людини є те, що вона одна може мати відповідальність, а це означає водночас, що вона також мусить мати відповідальність за інших людей – можливих відповідальних суб'єктів. Здатність до відповідальності так само невіддільна від буття людини, як і здатність говорити. Відповідальність міститься в самому визначенні людини [5, с.153].

Саме могутність і розум, як стверджує Йонас, спричинюють відповідальність. Тобто обсяг і своєрідність могутності зумовлює обсяг і своєрідність відповідальності. Якщо могутність і її безупинна експансія сягають певного рівня, тоді змінюється не тільки масштаб, а й сутність відповідальності таким чином, що наслідки могутності продукують зміст належності. Саме майбутнє людини є найпершим обов'язком людської колективної діяльності за доби «всесильної» технічної цивілізації [5, с.206]. Але динаміка сучасного курсу людської еволюції призводить до можливості апокаліптичної перспективи, стверджує Йонас. Він наголошує на тому, що Земля, як видно з показників навантаження, вже не в змозі витримати поширення на весь світ високих технологій. Могутність та загроза увиразнюють обов'язок, який через солідарність з усім іншим світом вже не обмежується нашим власним буттям, а поширюється на буття загалом [5].

Ідеї Йонаса є вихідними, вони описують актуальність проблеми відповідальності за буття і перед буттям взагалі. Це фундаментальні основи, які показують неможливість відмовлення від відповідальності нас як виду *homo sapiens*. Нести відповідальність – це людська доля. Ця відповідальність є відповідальністю за буття взагалі перед буттям взагалі як відповідь на заклик самого буття як такого. Щоб бути гідними іменуватися людьми, ми повинні бути відповідальними. І саме у даному контексті ми пропонуємо розглядати професійну відповідальність. Адже людина повинна усвідомлювати, що завдяки її професійній діяльності відбувається конструювання соціального буття, що гідне виконання професійної ролі, відповідальне ставлення до неї – це елемент загального образу суспільства і людини ХХІ століття. Таким чином, онтологічна відповідальність може бути однією з основ для формування професійної відповідальності.

Далі більш детально звернемося до проблеми індивідуальної відповідальності особистості як автора власного життя, яка розглядається другою складовою фундаменту професійної відповідальності. Вище було зазначено, що розвиток техніки та технологій обумовлює звернення до поняття відповідальності, але технічне ставлення торкнулось не тільки світу природи, але також і світу людини. В умовах нашого часу людина стає «технічною істотою». І під впливом постійного застосування технічних винаходів у процесі життєдіяльності у неї формується відповідний світогляд. У житті людина користується означеними техніками: техніка руху, техніка виконання, техніка слухання, техніка ведення бесіди, презентація себе, техніка сексу і так далі. З цього приводу звернемося до поглядів М. Фуко. Він апелює до твердження Ю. Габермаса щодо розрізнення трьох основних типів технік: техніки, які дозволяють виробляти речі, змінювати їх та ними маніпулювати; техніки, які дозволяють використовувати системи знаків; техніки, які дають можливість визначати поведінку індивідів, приписувати їм визначені кінцеві цілі та задачі. Таким чином, маємо техніки виробництва, техніки сигніфікації чи комунікації та техніки підпорядкування (підкорення). Однак Фуко стверджує, що в усіх суспільствах існують й іншого типу техніки: техніки, які дають можливість індивідам здійснювати – їм самим – визначену кількість операцій на власному тілі, душі, думках та поведінці, і при цьому таким чином, щоб виробляти в собі деяку трансформацію, зміни та досягати визначеного стану досконалості, щастя, надприродної сили. Саме ці техніки Фуко називає «техніками себе». Він стверджує, якщо здійснити генеалогію суб'єкта в західній цивілізації, то необхідно враховувати не тільки техніки підпорядкування, але також і «техніки себе». Необхідно показувати взаємодію, яка відбувається між цими двома типами технік. Фуко зазначає, що, якщо раніше при вивченні поля влади брав за точку відліку техніки підпорядкування, то згодом він спирається на «техніки себе». В кожній культурі «техніка себе» передбачає низку зобов'язань щодо істини: необхідно виявити істину, говорити істину. Це особливі примуси, котрі вважають важливими, чи то для конституювання, чи для трансформації себе. «Техніки себе», на думку Фуко, – це процедури, які, безсумнівно, в

межах кожної цивілізації пропонуються чи виступають як припис індивідам, щоб фіксувати їх ідентичність, її зберігати чи змінювати відповідно до визначених цілей [3]. Зазначимо, що для сучасної реальності, намагання фіксації ідентичності стає проблематичним, швидше, це буде постійна зміна, «калейдоскоп» ідентичностей. Для ілюстрації даного твердження звернемося до поглядів З. Баумана. Він стверджує, що ми живемо у світі універсальної гнучкості, в умовах гострої і безперспективної ненадійності, що пронизує всі аспекти життя індивідуума, в тому числі джерела засобів для існування, відносини, характеристики професійної та культурної ідентичності [1]. Час стабільності ідентичності минув, тепер це не відповідає реаліям дійсності. Життєва гра все більше прискорюється, часу на розробку єдиного самопроекту зовсім не вистачає, тепер проблема полягає в тому, щоб не втратити готовності діяти згідно з вимогами життєвих реалій. Також Е. Гідденс стверджує, що самоідентичність сприймається сьогодні як незакінчений проект, який розвивається [4]. Людина обирає не тільки соціальні ролі та ідентичності, вона містить у собі множину різних можливостей і повинна вирішити, якій з них надати перевагу та визнати істинною. Таким чином, самоідентичність є фрагментарною та множинною, що детермінує специфіку індивідуальної відповідальності особистості як автора власного життя.

Повернемося до поглядів М. Фуко: він стверджує щодо «технік себе», що може бути ситуація, коли ці практики себе зчіплені зі структурами кодексу – чисельними, систематичними та примусовими. Буває навіть, що вони майже переходять на користь цієї сукупності правил, котрі і починають виступати потім як сутність моралі. Але буває так, що ці практики утворюють найважливіше та найактивніше вогнище моралі, і що саме навколо них розгортається розмірковування. В цьому випадку практики себе набувають форму мистецтва себе, незалежного від моральних законів. Питання полягало у тому, щоб знати, як спрямовувати своє власне життя, щоб надати йому найбільш прекрасну форму (в очах інших, самого себе, а також майбутніх поколінь, для яких можна слугувати прикладом). Фуко намагався реконструювати утворення та розвиток деякого практикування себе, метою якого є конституювання самого себе як витвору свого власного життя [10, с.315, 431]. Але необхідно зазначити, що таке «мистецтво себе» в умовах сучасної реальності дещо змінюється, і центральну роль тут відіграє швидкоплинність. Оцінка життєвого шляху більш пов'язується з успішністю, при цьому міра контролювання може не змінюватись, але змінюється принцип (множинність центрів), і все це доповнюється невизначеністю, що обумовлює відповідальність індивіда за власний життєвий шлях. І напевно в умовах швидких змін наша форма життя може бути актуальною і стати прикладом для прийдешніх поколінь.

Можна говорити про існування практики спостереження за собою, продумування власного життя, його сенсу та призначення, це намагання реалізувати окреслений сценарій життя, стеження за тим, що з цього реально виходить, осмислення досвіду свого життя, «збирання» себе знов і знов. Але треба зазначити, що життєвий сценарій не є визначеним заздалегідь; він може «дописуватись» чи «переписуватись». У межах такої практики, людина вже не техніка, а особистість. Можна згадати М. Гайдеггера, який стверджував, що для того, щоб людина знову стала вільною щодо техніки, вона повинна кардинально змінитися, опам'ятавшись, знову відчувати широту свого сутнісного простору. Загальна позиція така: людина діє не функціонально, виконуючи соціальну роль, а реалізує своє бачення дійсності, яке вона знаходить, реалізуючи своє життя; людина усталюється в місці, яке встановлюється ходом цього усталення [12]. В такому випадку можна говорити про авторство людини стосовно життєвого шляху, а це передбачає відповідальність людини. Коли визначені практики, нав'язані владою, постає проблема міри відповідальності людини; хоча це не означає, що відповідальність тут відсутня. Умови сучасної реальності детермінують відповідальність особистості, оскільки численність, що присутня у всіх сферах життєдіяльності людини, яка пропонується, яка зваблює, передбачає вибір конструювання індивідом своєї власної стратегії.

Таким чином, приходимо до висновків, що «техніки себе» можуть бути нав'язаними, але все одно людина несе відповідальність за успішну / неуспішну реалізацію визначених практик.

«Техніки себе» визначають практики себе та мистецтво себе, сповнене відповідальністю за себе та своє буття. Коли вводимо категорію відповідальності в даний контекст, тоді людина не постає перед нами просто технічною істотою, а є автором власного життя. Тобто відповідальність породжує сенс індивідуального буття.

Екстраполяція цих поглядів на професійну роль особистості дає уявлення про специфіку «творення» реальності, не тільки підпорядкування нав'язаним рольовим очікуванням, а творчий підхід до ролі – діяльність у сфері свободи та відповідальності. Саме у такому контексті професійна відповідальність постає як позитивна санкція, як здатність людини в межах професійної ролі відповісти на виклик сучасної реальності. Коли у людини сформована

індивідуальна відповідальність як автора свого власного життя, то в межах професійної ролі вона також буде відповідальною. Оскільки важливим є сам принцип відповідальності.

Таким чином, приходимо до висновку, що саме в межах філософського дискурсу необхідно розглядати проблему формування професійної відповідальності, що базується на онтологічній відповідальності та індивідуальній відповідальності особистості як автора власного життєвого проекту. Адже саме цей дискурс дає можливість проникнути у сутність даного процесу, показати загальний механізм, який може бути реалізований у межах освіти в ХХІ столітті.

Необхідно сформулювати уявлення особистості про те, що конструювання соціального буття, елементом якого є взаємодія в сфері професійної діяльності, залежить від якості виконання професійних ролей, від відповідального ставлення до виконання цих ролей та їх авторського створення.

Бібліографічні посилання:

1. **Бауман. З.** Текущая современность / З. Бауман; [пер. с англ. под ред. Ю. В. Асочакова]. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
2. **Белл Д.** Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования / Даниел Белл; [пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева]. – М.: Academia, 1999. – 786 с.
3. **Воропай Т.С.** Этический дискурс современности / Т.С. Воропай [Электронный ресурс] // Режим доступа: www.standrews.ru/private/standrews/prices/contest_Nov_2005_Voropaj.doc.
4. **Гидденс Э.** Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь: пер. с англ. / Э. Гидденс. – М.: Весь мир, 2004. – 120 с.
5. **Йонас Г.** Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас; [пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко]. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
6. **Ленк Х.** Размышления о современной технике: пер. с англ. / Х. Ленк. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 183 с.
7. **Митчем К.** Что такое философия техники: пер. с англ. / К. Митчем. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 149 с.
8. **Солодкая М.С.** Ответственность субъекта управления / М.С. Солодкая // Credo. – 1998. – №1(7). – Режим доступа к журналу: <http://www.orenburg.ru/culture/credo/07/33.html>.
9. Философия техники в ФРГ / [Ф. Рапп, Э. Штрепер, А. Хунинг и др.]; [пер. с нем. Ц.Г. Арзаканян]. – М.: Прогресс, 1989. – 528 с.
10. **Фуко М.** Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности / М. Фуко; [пер. с франц. С. Табачникова]. – М.: Касталь, 1996. – 447 с.
11. **Фуко М.** Забота о себе: история сексуальности – III / М. Фуко; [пер. с франц. Т. Н. Титова, О.М. Хома]. – М.; К.: Рефл. бук; Дух и Литера; Грунт, 1998. – 282 с.
12. **Хайдеггер М.** Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер; [пер. с нем. В.В. Бибихин] – М.: Республика, 1993. – 447 с.

УДК: 162.2

С. М. Недопитанська

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ІГОР ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Досліджуються ігри дошкільників з погляду філософських аспектів: логічного, системного.

Ключові слова: філософія, гра, подвійне системне моделювання, логіка, система.

Исследуются игры дошкольников в ракурсе философских аспектов: логического, системного.

Ключевые слова: философия, игра, двойственное системное моделирование, логика, система.

The investigates preschooler games from the point of view of philosophical aspects: logical, system.

Key words: philosophy, game, logic, dual system modeling, system.

© С. М. Недопитанська, 2012

Гра з давніх часів цікавить людину. Інтерес до неї не зменшується, а навпаки, зростає. Це пов'язано насамперед із тим, що гра – модель життя дітей, із гри починається розвиток і становлення особистості дитини.

Гру досліджували багато філософів, психологів, педагогів. Світ ігор різноманітний: